

Bionext visie op WRR rapport “Naar een ander Voedselbeleid” en de toekomst van onze voedselvoorziening

Inleiding

Het WRR rapport is al weer 1 ½ jaar geleden gepubliceerd. Het bevat belangrijke constatering en aanbevelingen voor de toekomst van onze landbouw en voedselvoorziening. Het heeft ruim een jaar geduurd voordat het kabinet bij monde van toenmalig staatssecretaris van EZ, mevrouw Dijkma, heeft gereageerd.

Het feit dat de discussie nu pas gevoerd wordt in een hoorzitting voor Kamerleden, toont aan dat het rapport niets van haar actualiteit verloren heeft. Integendeel, hoe langer de aanbevelingen in de wind geslagen worden, des te urgenter het vanzelf wordt. Dankzij de klimaatop in Parijs is iedereen in ieder geval wakker.

Om de doelstellingen van het WRR te bereiken moet een werkelijke transitie in landbouw en voeding plaatsvinden. De huidige business case houdt geen rekening met de schade die wordt toegebracht aan natuur, water, gezondheid, bodem, dierenwelzijn, etc. Zij sturen geen rekening naar het bedrijfsleven, maar de rekening wordt wel verhaald op de belastingbetaler. Bedrijven en consumenten die wel echt duurzaam produceren en consumeren betalen twee keer: via het duurdere product en via de belastingen. Om de business case wel werkzaam te laten zijn is true cost pricing noodzakelijk: de vervuiler betaalt. Dat is bereikbaar door alle subsidies af te schaffen en vervuiling te belasten, waardoor het product dat schade aanricht zich vanzelf uit de markt prijst.

Kernpunten WRR rapport

Het kernpunt van het WRR rapport is om tot een geïntegreerd landbouw- en voedingsbeleid te komen, waarin ecologische houdbaarheid, voedselzekerheid op de lange termijn, gezondheid en duurzame ketens beleidsmatig verbonden zijn.

Dat is nu niet het geval. Enkele voorbeelden:

1. Ecologische houdbaarheid

Wereldwijd vindt een snelle afbraak plaats van vruchtbare bodems en biodiversiteit. Dit is hoofdzakelijk te wijten aan verkeerde landbouwmethodes waardoor de bodem verarmt en erosie toeslaat.

Zelfs in Nederland, rijk aan vruchtbare bodems en een sterke landbouwtraditie, hebben we te maken met verarming van bodems door overmatig gebruik van kunstmest en chemisch-synthetische bestrijdingsmiddelen, alsmede verzilting van bodems door het slechte wateropneembare vermogen door het verdwijnen van bodemleven.

De biodiversiteit staat ook in Nederland zwaar onder druk. Volgens WNF is in 50 jaar tijd circa 90% van de biodiversiteit aangetast. Ook de aantasting van de waterkwaliteit door uitspoeling van kunstmest en bestrijdingsmiddelen levert daar een bijdrage aan.

Het klimaat- en CO₂ vraagstuk is onderdeel van de ecologische houdbaarheid. Alleen door vermindering van de CO₂ uitstoot kunnen de doelstellingen van Parijs om ruim onder de 2 graden opwarming te blijven, gehaald worden. Landbouw levert een bijdrage van ruim 30% aan de CO₂ uitstoot.

Biologische landbouw, niet voor niets vaak aangeduid als ecologische landbouw, draagt bij aan de doelstelling van ecologische houdbaarheid:

- Hoge bodemvruchtbaarheid door ruime wisselteelt, groenbemesters en compostbemesting
- In stand houden en herstellen van de biodiversiteit door geen gebruik te maken van chemisch-synthetische bestrijdingsmiddelen en kunstmest, vaak in combi met extra maatregelen zoals brede bloemenranden om de akkers
- Verhoogde opname van stikstofbinding in de bodem via compostbemesting en verhoogd bodemleven.
- Geen aantasting van de waterkwaliteit in sloten.
- Verhoogd wateropneembaar vermogen van de bodem, tot 40%.

2. Voedselzekerheid op de lange termijn

Invulling van de meeste aspecten van ecologische houdbaarheid zijn voorwaarden om voedselzekerheid op lange termijn te kunnen waarborgen. Bodembeheer, biodiversiteit, duurzame energie en duurzaam watergebruik zijn bouwstenen voor een duurzame voedselzekerheid. Volgens professor Pablo Tittonel kan de natuurlijke productieopbrengst door middel van combinatieteelten nog aanzienlijk groeien. Aan de andere kant zijn er duidelijke signalen dat de conventionele akkerbouw aan de grenzen van haar productieplafond zit, of er al overheen is. De ontwikkelingen in de VS tonen aan dat ook genetische manipuleren haar beloften van productieverhoging en bestrijdingsmiddelenverlaging niet langjarig kan waarmaken.

Het wereldvoedselvraagstuk is vooral een verdelingsvraagstuk. Nu al wordt er voldoende geproduceerd om 9 miljard mensen te voeden, maar dat is het doel niet van de agrofood sector die in de vrije markteconomie opereert. Het doel is winstoptimalisatie op de korte termijn. En dus wordt de rijke Westerse consument overvoerd met dik makende lekkernijen en plantaardige-eiwitten-verslindende productie van dierlijke producten, en bijten de arme mensen in niet-Westerse landen nog altijd op een houtje. De teller staat bijna in balans: 600 miljoen mensen met obesitas tegenover 800 miljoen mensen met honger.

Voor voedselzekerheid op lange termijn, ook in arme landen, is het een veel betere strategie om lokale productie en consumptie te stimuleren, in plaats van productie-intensivering op met name dierlijke eiwitten in het Westerse landen.

3. Gezondheid

Steeds meer studies tonen aan dat er een sterk verband is tussen voeding en gezondheid. De technologisering van levensmiddelen en de sterke nadruk op fastfood, snacks en frisdranken met hoge gehalten aan suiker, zout en vet en weinig vezels hebben hun sporen nagelaten. De epidemie van obesitas, begonnen in het westen, zet zich nu zeer krachtig door in de grote ontwikkelingeconomieën, zoals China, India en Brazilië. En er is een duidelijk verband tussen overgewicht en het krijgen van ziektes, zoals diabetes 2, kanker en hart- en vaatziekten.

Er zijn duidelijke tegenbewegingen op gang gekomen die een gezonde eet- en leefstijl propageren. Hoewel ook daar wel wat op af te dingen is en sommige doorschieten, zijn de algemene tendensen in de richting van meer plantaardige en meer onbewerkte voeding positief vanuit gezondheidsperspectief.

Een schrijnend effect is de sociale tweedeling die zich via voeding en gezondheid aftekent, ook in de Westerse samenleving. Sociaal zwakke bevolkingsgroepen zijn veel ontvankelijker voor de verlokking van de goedkope fastfood dan de sociaal sterke bevolkingsgroepen. Dit culmineert in grote verschillen in gezondheid en levensverwachting. De sociaal zwakkeren hebben vanaf hun 53^e te kampen met chronische ziekten, terwijl de sociaal sterken daar pas vanaf hun 72^e mee geconfronteerd worden. Qua levensverwachting is er een verschil van 7 jaar.

Mede door het negatieve effect van ongezonde voeding op de gezondheid zijn de collectieve uitgaven aan de gezondheidszorg in Nederland opgelopen tot ruim 90 miljard euro.

4. Robuuste ketens

De mondialisering van voeding heeft geleid tot deelmarkten waarin enkele wereldspelers de keten dicteren. Dit is bijvoorbeeld aan de hand in het zaadgoed, waar Monsanto en Syngenta samen bijna 50% van de mondiale markt in handen hebben. Ook op het gebied van de levensmiddelenproductie en de retail zijn spelers ontstaan die deelmarkten domineren vanwege hun schaalgrootte. Een immer optredend verschijnsel bij grote machtsconcentraties in ketens is onevenwichtige verdeling van marges in de keten. Vaak zijn de zwakste schakels, zoals de boeren en private label leveranciers, daar de dupe van. Dit verschijnsel is mede veroorzaker van een race naar de bodem(prijs) ten koste van de betrouwbaarheid en de duurzaamheid.

Dit knelpunt is enkele jaren geleden al op deze plaats in een hoorzitting besproken. Sindsdien is weinig ondernomen en onderhand neemt de consolidatie in voedingsland verder toe. Ook in de biologische markt zien wij deze ontwikkeling. Familiebedrijven die verder ontwikkelen lopen vaak tegen bancaire plafonds aan, omdat de bank de risico's te groot vindt worden. De oplossing wordt vaak gevonden in een deelname door een grotere speler uit de markt. Zo zijn inmiddels een groot aantal biologische merken in handen gekomen van bedrijven als Coca Cola en Pepsico (zie bijlage merkenoverzicht).

Te grote machtsconcentraties leiden in iedere keten tot misbruik van die macht en tot uitbuiting ten koste van anderen, niet alleen in kwetsbare landen met onvoldoende overheidsregulering, b.v. op kinderarbeid, maar ook in westerse landen waar wel veel regulering en toezicht is. De kwetsbare verhouding tussen boeren en grote handelspartijen is ook in Nederland praktijk van de dag. Binnen de biologische sector zijn niet voor niets jonge cooperaties ontstaan van zuivel- (EKO-Holland en De Groene Geit) en pluimveeboeren (Meerwaarde EI), die door samenwerking de stevige positie van hun leden op dit moment ook op lange termijn willen veiligstellen.

Kernpunten reactie kabinet

Uit de brief die stas Dijkma in oktober als reactie op het WRR rapport naar de Kamer heeft gestuurd, valt op te maken dat het aan goede wil en bedoelingen niet ontbreekt. Het WRR rapport wordt

grotendeels onderschreven door het kabinet. Op talloze detailpunten worden acties ondernomen, zoals een try-out voor true pricing, maar het ontbreekt aan een echte vernieuwing van het beleid zoals aanbevolen door de WRR.

Bio1000

Op 10 oktober organiseerde Bionext de Bio1000, een raadpleging van biologische boeren, consumenten, handelsbedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden. Hoewel de deelnemers niet volledig representatief zijn voor de hele samenleving, is daar een duidelijke boodschap afgegeven: gezonde en duurzame biologisch landbouw en voeding moet gewoon de norm worden. Instrumenten als educatie, voorlichting, fair pricing en versterking van boer-burger coöperaties zijn uitgewerkt tot praktische projecten waar boeren, burgers, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zelf de schouders onder zetten.

Er is een duidelijke behoefte in de samenleving om zelf weer actief te handelen, dan wel betrokken te zijn bij de keuzen die gemaakt worden. In de energiemarkt bijvoorbeeld organiseren zich steeds meer consumentengroepen die zelf hun duurzame energievoorziening ter hand nemen. Ook in voedingsland is weer een nieuwe oriëntatie op coöperatieve samenwerking tussen consumenten, die relaties aangaan met (bio) boeren. Een gezonde ontwikkeling waarmee de band tussen consument en zijn voeding weer hersteld kan worden.

Bionext visie

Wat zijn de incentives voor de agrofood sector om duurzaam te produceren? Duurzaamheid in de meest brede zin van het woord is nog steeds een slechte business case. We zien dat duidelijk terug in de duurzaamheidsindex voor bedrijven: daar wordt niet eens de verachte zesjescultuur gerealiseerd. Een vijfje is het hoogste cijfer, maar 1 en 2 is de norm van het peloton. En de reden is simpel: je voegt kosten toe om duurzaam te produceren en dat leidt tot een hogere consumentenprijs. En gelukkig voor hen: de natuur, de lucht, de bij, het water, de bodem, mensen met obesitas, ze sturen geen rekening! Naast de biologische sector en enkele dedicated bedrijven op het gebied van duurzame landbouw en voeding, zijn er relatief weinig bedrijven die daar wel rekening mee houden.

De enige manier om de business case wel kloppend te maken is een vergaande beleidsintegratie van de voedingsvijfhoek economie-landbouw-natuur&milieu-gezondheid-ontwikkelingssamenwerking. Gooi alle goed bedoelde subsidies aan de kant en introduceer een belastingsysteem op alles wat niet duurzaam is voor de natuur, voor de bodemvruchtbaarheid, voor de biodiversiteit, voor de gezondheid, voor dieren, voor mensen in ontwikkellanden, etc.

Zonder een ingrijpende aanpassing van het business model zal de vraag naar biologische voeding in Nederland ook wel verder stijgen. Maar al jaren blijft de groei van het aantal hectares biologische landbouw achter. Nederland loopt met 3% biologisch landgebruik fors achter op het EU gemiddelde van 5,7%. Voor het eerst zijn we een importerend land voor bepaalde bio producten geworden. Het schrijnendste voorbeeld daarvan is melk, onze nationale trots. Terwijl er voor gangbare melk een overschot is, importeert Nederland biologische melk.

Wat gaat er mis in de marktwerking? Waarom groeit het biologisch aanbod niet mee met de vraag? Er zijn hoge drempels om naar biologisch om te schakelen. Daarbij zijn er te weinig prikkels om de gangbare productie te verlaten. Het verschil in landbouwsubsidies voor gangbaar en bio zijn in

Nederland heel klein. Dat is in andere landen waar de bio landbouw wel fors groeit anders geregeld via onder meer omschakelsubsidies en extra hectaresteen voor biologische boeren. In Nederland is eerder het omgekeerde het geval, bv in de zuivel. Een rem op gangbare overproductie wordt beloond cooperaties, terwijl er zeer beperkt afzetgaranties worden afgegeven aan boeren die willen omschakelen naar biologisch, terwijl er bij een omschakeling forse investeringen moeten worden gedaan. En biologische boeren met willen uitbreiden met de extensieve bio melkveehouderij (2 koeien per hectare), lopen nu tegen de fosfaatrechten aan, terwijl zij juist binnen de fosfaatbalans blijven met hun extensieve wijze van produceren. Alle risico bij de (bio) boer dus. Dat stimuleert de status quo in Nederland, in plaats van de groei naar biologisch.

Hoe kan de markt zijn werk wel doen? In plaats van de ene subsidiepilaar met een nieuwe te compenseren, bv omschakelsubsidie en hectaresteen voor bio, plus afnamegarantie vanuit de eigen corporaties, is het beter het hele subsidiehuis af te schaffen en te vervangen door fiscale maatregelen waarmee de werkelijke kosten van een product belast worden. Want daarmee maak je de milieuvriendelijke keuze voor zowel boer als consument logisch. Als je milieuvervuiling in de landbouw belast, zoals het gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen, op dierenvriendelijke systemen, zoals dieren waarvan de snavel wordt geknipt, de staart wordt geknipt of die maar weinig leefruimte hebben, op afbraak van biodiversiteit, op vervuiling van oppervlakte en grondwater, op stankoverlast en ziekterisico's voor omwonenden: pas dan krijgt een product de echte prijs, die het de maatschappij kost. En betalen milieuvriendelijke consumenten en boeren niet meer twee keer: één keer bij de aankoop van een biologisch product en één keer bij het betalen van de belastingen.

De volgende effecten zullen het resultaat zijn: boeren gaan andere afwegingen maken en het zal beter lonen om met de natuur mee te boeren. Bovendien krijgt het landbouwproduct zijn echte prijs terug en zal voeding over de hele linie duurder worden, omdat er belasting geheven wordt op natuurschade en dierenvriendelijkheid in plaats van subsidie verstrekt. De biologische productie wordt veel aantrekkelijker, want onbelast. Het prijsverschil tussen gangbaar en bio verdwijnt als sneeuw voor de zon en zie de gewenste transitie vindt vanzelf plaats. Is de consument duurder uit? Per saldo niet, want de prijsverhoging in de winkel voor voeding wordt gecompenseerd door lagere overheidsuitgaven voor milieuschade. Bovendien kan de consument veel betere keuzen maken omdat het prijsverschil tussen gangbaar en bio niet kunstmatig in stand gehouden wordt.

Zolang de transitie van subsidies naar belasting in de landbouw niet plaatsvindt, is het billijk om de biologische omschakeling, productie en consumptie te stimuleren. Omdat het hard nodig is voor ecologische houdbaarheid, voedselzekerheid op lange termijn, eerlijke ketens en de gezondheid van bodem, plant, dier en mens, zoals het WRR rapport "Naar een ander voedselbeleid" adviseert.

Bavo van den Idsert

Bionext

Email: van.den.idsert@bionext.nl

Mobiël: 0626160049